Бр: 1/52

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

БРОЈ 9 БЕОГРАД, ЈУНА 1936 ГОДИНА I

ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО БРОЈ — 2 ДИН. ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА — 10 ДИН.

Културно наслеђе Србије

МАЈКА

Реч: добра, племенита, образна, Богом благословена мајка, символ, који дубином свога значења, духовном светлошћу, што је око себе шири, компликованошћу светова што их евоцира, средишни је мотив тајни, што се на живот човеков односе. Због тога, где год се овде спомене реч мајка, она се искључиво односи на такву идеалну мајку

Милост творачких тајанствених сила према смртном човеку, ни у каквом другом изражају своме не оличава се са више доброчиног и спасоносног ефекта, но што се оличава у личности мајке. Кад су биле у моменту највише, божанске инспирације, творачке су силе материно срце, и материну душу издвојиле међ свим другим креацијама својим, и улиле у њих моћ најближу својој божанској моћи.

Ничијем другом људском гласу нису дале толико топлих прелива, као што су њеном; у ничије друго човечије срце нису унеле више незаинтересоване љубави, самоодрицања и пожртвовања, као што су у њено; ничијем другом погледу људском нису даровале подобност, да се кроза њ' рефлектује милост њихова, као што су даровале погледу њеном.

Одређена је, да у неизбежним часовима сетног размишљања сваког човека финије природе, буде веза између бесконачне прошлости и бесконачне будућности, буде онај мост, који спаја живот са смрћу. Искључиво под њеним окриљем, свакоме се човеку у најранијој младости, живот наговештава само у лепој перспективи Она га чува, она га води, она га у моралном погледу уздиже и храбри, да с поуздањем иде нареченим му путем, на којем је, она то врло добро зна, тако много препона, увала, и тако много опасних места.

У историји живота човековог, дани, што их матере преживљују, остављају најдубље отиске. Њиховом љубављу, крвљу њиховога срца, њиховим сузама, уздасима и њиховим молитвама, исписује се судбина човечанства. Она је онај добри гениј, што пред још детињом маштом, отвара свет претстава, који елементарним силама човекове природе: љубави, вољи, самопоуздању, племенитим амбицијама, борби за идеале, замаха даје. Она омогућава младим синовима и кћерима својим, да у светлости сваког божијег јутра, вечера и ноћи, наслућују читаве, ненаписане песме, а у вечно подмлађујућем животу Природе, у свим фазама њеним: у пролеће, лето, јесен и зиму, слушају праве симфоније, савршеније од свих оних, што су их генијални музичари дали.

Под благим и нежним утицајима њенога духа, у атмосфери њене љубави и њене душевности, развијали су се и снажили су се сви они, којима је била додељена улога хероја и народних и човечанских, чијим се делима скоро искључиво и исписивала историја човечанства. Зато се може рећи, да су матере протагонисте у великој, никад недовршеној драми, што је човечанство одиграва на позорници живота.

Гледајући и младе, и старије и старе мајке, тешко је утврдити, у које је од њих више благости у изразу лица и очију, више дубо-

Културно наслеђе Србије

ког душевног зрачења. Па како се за сваког нормалног човека може рећи, да личношћу својом претставља један свет компликованији од читавог сунчаног система, јер, док је сунчани систем свет чисто материјалне: физичке, и механичке природе, дотле је човек свет и материјалне и физичке и механичке природе, али уз то, још и свет духовне, душевне и менталне природе, — то се онда са много разлога за матере, може рећи, да су најсавршенији претставници човекове природе, тога, тако компликованога света.

Иако се за икакве моменте из живота човековог може рећи, да трагичношћу својом до дна срца потресају људе, то су моменти, кад тужна и жалосна мајка завапи над мртвим младим сином или мртвом младом ћерком својом, кад ти се чини, да на тај очајан вапај њен. и душе у ствари задрхте пуне саучешћа. У тим моментима мистика се света осети јаче, но у мало којима другим.

Душо материна! Где су и какве су те речи и ти символи, којима би се могло достојно претставити неизмерна величина и дубина твоја? Где су те речи, кад се зна: да је језик, творевина мозга и памети, тако, тако, сиромашан према језику срца, продукту вечне тајанствености, којом сви скупа светови плове, несвесни и свога постанка и свога краја!?

Душо материна! Како је тешко евоцирајући твоје име, и мислећи на читаво човечанство, не сетити се овде, под нашим небом, вас племените и узвишене матере Српкиње, чији су се синови, браћа и мужеви борили и падали на бојиштима у одбрану наше српске Отаџбине, и за славу и част нашег српског имена; у одбрану наших народних светиња и чисто наших српских ознака, које су нас пре свега и мимо свега осталога, и кроз векове зла и несрећа, чували и оспособили да будемо ово што смо.

Индиферентно према свему што се на људски рад односи, тече река времена; иду и нижу се дани, и носе и добро и зло, и срећу и несрећу, и појединцима, и породицама, и читавим народима. Али од душе материне, од љубави и разборитости њене, и пожртвовања њеног зависи, како ће се током животних перипетија држати деца њена, па дакле и деца читавог народа, чија су обележја на личности њеној најјасније означена.

Кад би нешто могли, ми би ту истину свакодневно понављали зато, да је добро чују, и добро јој смисао и значај схвате, они, међ мушком и женском омладином нашом, који су се тако цинички почели оглушивати о гласе рођених матера својих, о узбудљиве гласе народне прошлости наше, и о гласе Отаџбине наше, данас, кад зли духови све чине, да јој досада здраве темеље поткопају, и да јој што већу несрећу нанесу.

ПУТЕВИ СУДБИНЕ

— НОВЕЛА —

— Знам ја то врло добро, одговорила му је она: али видиш, баш зато што је мени то познато, баш зато ја и кажем: да су наше девојке још слаб материјал, из којег би се могле стварати јунакиње каквих виших песничких творевина. Нема њих, па зато нема ни писаца.

— То би онда значило, наставио је Милета, да нема сунца зато што га слепи не виде. Не, не, погрешно судиш. Нема куће у којој живот не претставља где већи, где мањи, где сложенији и роман и драму, и то врло често и роман и драму какви никад написани неће бити. Сам живот поезија је највише врсте.

— Колико онда треба да жалимо, рекла је она, кад међ нама још никога нема, који би нам то и претставио на прост и убедљив начин, обичним језиком и обичним средствима.

— Нема их, ал ће их бити. Јер макако тужним очима гледали на многе жалосне и несрећне прилике у нашем друштву, а које све, и најразличније, стоје у тесној органској вези, — и наше се друштво ипак креће у напред, и ако је то кретање истина још врло споро, и тешко се да видити.

— Бојати се онда, продужила је она, да стално не останемо међ последњима, пошто се сви око нас брже крећу.

— Ал и наша апатија не може више дуго трајати. Сви смо ми већ свесни тога, где нас је довела нискост и себичњаштво и малоумље појединаца, и разних које каквих удружења, која су на несрећу нашу водила и воде послове од општег народног интереса. И с тога, у мутној бујици нашега друштва

Културно наслеђе Србије

талог се почео да сталожава, и да пада на дно. Рад племенитих појединаца, и рад разних удружења с истински племенитим циљевима, већ је почео и међу нама да се на јако осећа.

— Па мислиш ли ти, да ће сталожавање и пречишћавање моралних прилика наших, утицати на развој уметности код нас?

— Без и најмање сумње. То двоје стоји у исто тако чврстој вези, као што стоји дан и ноћ. Где нема велике и узвишене душе, ту нема ни велике ни узвишене уметности. Данашње наше књижевне и уметничке прилике, најбољи су докази за то. Верније, но и најбољи какав фотографски снимак, претстављају оне душевне прилике нашега друштва.

— Ја мислим да то опажање твоје није тачно.

— Зашто мислиш?

— Зато, што се несумњиво зна, да су нека дела, која спадају у највеће уметничке творевине свију векова, стварана у доба врло ниских моралних прилика.

— Јесте, и тога је било, али и то је баш доказ овоме што ти ја тврдим. Такве појаве дешавале су се у друштвима и народима, који су већ били на апогеји своје културне и народне величине. Та су дела стварали људи, који су још непрестано стајали на највишој тачци, до које је народ, којем су и они припадали, доспео, и онда, кад је тај народ већ почео ма и привремено да пада. А за нашу народну душу, ја верујем, да је још далеко од врхунца до којег може стићи, и да је тек сада на путу да да већа, да да и велика уметничка дела. Психологија нашега друштва, и нарочито појединаца у нашем друштву, све је компликованија, све је савршенија. Простоту и ниске и ситне амбиције што владају нашим друштвом, већ су почели у јавности да осуђују и поједини простаци, који су се, међутим, баш посредством просте гомиле дочепали високих положаја. Чак и они, чим су, неким срећним удесом, осетили чистију атмосферу око себе, застидили су се, и почели се одрицати оне загушљиве атмосфере у којој су дотле били. „Нека сељаци више не траже да се ми спуштамо до њих, пошто је то до сада само унесрећавало земљу, него нека се они потруде овамо горе до нас!" Видиш ли, и сама та реч, која је ово дана пала у Скупштини из скупштинске већине, јак је и несумњив доказ напретка нашега друштва. А у томе уверењу, учвршћују ме баш и многи наши девојачки типови, који су и били повод овом нашем, мало необичном разговору. И међ њима, противно твоме мишљењу, има и таковиx да могу инспирисати дела највише врсте.

— То је твоје тврђење тако пријатно, тако је уместно, рекла је на то Милица. Питам се само, додала је смешећи се, да ли ти то тврдиш мислећи онако у опште, или мислећи можда само на једну извесну.

— Не, то велим онако у опште, одговорио јој је он, и погледао је часом право у очи, да се увери да ли му она тим питањем није хтела нешто нарочито да стави до знања. А зашто ме то питаш?

— Зато што тако говоре само заљубљени, и што те до сада још ниједном нисам чула да тако говориш.

— А ако бих баш био и заљубљен?

— Ја бих се томе само радовала, и као свака девојка, била бих љубопитљива да дознам која је.

Мала Дана, која је дотле савесно писала и радила, и изгледала сасвим удубљена у рад, подигла је главу и смешећи се погледала Милету.

— Шта, зар ти слушаш шта ми говоримо? запитао ју је он.

Она му не одговори ништа, но и даље смешећи се и снебивајући се, продужи да пише.

— То можда нећеш никад дознати, одговорио је Милици.

— Зашто? то ваљда не може остати вечита тајна.

— Ко зна: може баш остати и вечита тајна.

— Како је то могуће?

— Тако. Ја можда само онако идеално волим.

— Ко год је испочетка тако као и ти, само идеално волио, тај је обично нашао и остварен свој идеал.

— Нека је и тако, али ко зна шта ће њено срце да каже.

— Ти то још не знаш?

— Не знам.

И од једном, сав онај лепи, ружичасти свет што се отвара пред душама младих девојака на саму реч: љубав, заљубљени, створи се пред Милицом, и младо јој срце поче топлије и нежније ударати.

— Да ли је ја познајем? запитала га је.

— Не познајеш је.

— Је ли Београђанка?

— Није.

— А одакле је?

— Не знам ни ја.

— То се ти онда само шалиш.

Не шалим се.

— Најозбиљније ти говорим.

— Знаш како смо ми љубопитљиве, па хоћеш само да ме мучиш.

— Па сама кажеш, да ти овако шта нисам досада никад говорио.

— То је истина: ниси никад.

Па онда пошто поћута мало настави:

— Дакле ето, и теби дођоше већ ти лепи, ти најлепши дани, као што се обично каже.

— А што је сасвим тачно речено, веруј. И ако тих дана, као са неке раскрснице, има човек да пође једним од многих путева што стоје пред њим, и то да пође ка будућности, дакле ка неизвесности, сви људи, или бар већина људи, верују, да ће наићи баш

Културно наслеђе Србије

оним путем на којем их чека највише мира и задовољства и среће. Том општем закону ето подлегао сам и ја.

Кад то рече, паде му напамет како се тај закон над њим врши на један мало чудноват начин. Он се још као дечко заљубио у слику једну, и после много година видио је, и то једанпут свега, девојку, која је необично личила тој слици. И то је било све. Он је истина веровао да ће је поново видити, и да ће се чак познати с њом, веровао је да је девојка, и то добра девојка, — али, ко зна: може се још о свему томе и преварити.

— Кад кажем, продужио је, да сви ми од будућности ишчекујемо само доброга, ти разумеш шта ја у томе погледу за себе мислим. Ти знаш да ја нисам од оних људи, који ишчекују од живота нешто велико, необично, нешто што нису још имали, а који у таквом ишчекивању слепо пролазе поред много доброга што им је живот у ствари и дотле дао. Ја себи у свом будућем, брачном животу, желим доброг и честитог друга, жену, која ће ми кућу, па ма како та кућа скромна била, начинити пријатном; која ће ме разумети и имати вере у мене, и која ће се исто тако као и ја трудити, да нам дани, који тако брзо пролазе, теку у миру и раду...

И тако су за мало, само говорили о томе: шта је управо живот, шта му је циљ, шта је породица, шта је срећа. И у колико је он био склон да и оне најмагластије снове своје сматра за лако остварљиве, у толико је она, као да је она била и старија и искуснија, припремала га, да буде спреман и на разочарења, буде спреман, да на свом путу савлађује и препоне, којима се није надао. Та његова изненадна промена и његово одушевљење, дали су јој повода, да сама, његовом интересу буде што прибранија.

Кроз сумрак што се већ увелико спуштао, још се видило, како снег непрестано пада. Њих двоје, седели су и даље крај прозора једно према другоме. Милица није више радила. Спустила је била рад на један мали сточић крај себе, и у једном лаком, одморном положају, заваљена у наслоњачи, с обема рукама у крилу, с полу затвореним, као сањивим очима, предала се утисцима тога момента.

III

Зима је већ била прошла, и пролеће се у велико осећало, а Милетино се надање не беше испунило. Жалостан, као да је имао нешто драго па га изгубио, већ је био почео да верује, да је више никада неће видити.

И док су га још првих дана по исповести његовој, и Добра и Милица запиткивали о њој, у последње време, примећујући његово нерасположење, нису му је ни они више спомињали. Случајност са сликом и њеном појавом, све му се више претстављала као какав магласт преживели сан, који ће му још за дуго остати као сетна и дирљива успомена, а чијем утицају није никако могао да се отме. Јаче од све стварности, тај догађај, сличан сну, који је време на тако чудноват начин у неколико остварило, стално му је лебдио пред погледом, а нарочито, кад би остао сам, у ноћне сате, у својој соби. И због тога, више но раније, изледао је сетан и замишљен.

— Ти нешто кријеш од нас, тебе нешто тишти, рекла му је једнога дана мајка, примећујући ту промену на њему, и немогући се више уздржавати а да га не пита.

И он је тек тада дознао, да су његове душевне прилике већ упале и другима у очи, да су се морале јасно видити на његовом лицу и на његовом понашању, а он је међутим веровао, да о томе нико ни појма нема.

Али једног вечера све то нерасположење било је као руком однесено.

Био је сам. Из своје куће дошао је до Краљ Миланове улице, и пошао лево ка Калимегдану, да се прошета. Тога јутра падала је блага киша, и ваздух је био свеж. Више њега плавило се чисто небо. Горе у висини, летећи брзо као стрела, весело је цвркутало неколико ласта и цвркутањем својим повећавало лепоту вечерњега тона. На западу руменило се небо, и два реда дугих, узаних, беличастих облака са позлаћеном доњом ивицом, мирно су стајали више сунца на заходу, као златни украси неки. То је било оно познато доба лепих пролећних дана, кад и разочарани животом, кад и људи свенулих нада, кад се и сетне, меланхоличне главе, мало по мало, почну поново исправљати и дизати; кад и онима који још црнину на себи носе, подмлађена природа подмлађује сокове у срцима, и кап по кап улива им наде у сетне душе, и учмалу им снагу и вољу, поново диже. Млад и нов живот у природи рефлектирао се и на људима.

Кад је био код Теразијске чесме, у гомили што је ишла према њему, као хипнотисаном, поглед му је стао на једној женској глави. Била је она. Ишла је још с једнэм девојком коју је он познавао, једном Миличином пријатељицом. Јавио се тој девојци, и прошао мимо њих. Прва му је мисао била: да ту нову прилику више несме да пропусти, и стога, пошто је прешао неколико метара, вратио се. Чим их је погледом нашао, прешао је на други тротоар, и држећи се стално на извесној даљини од њих, полако је ишао за њима.

Њих две ишле су полако корачајући, и кад су дошле до Руског посланства, обрнуле се и пошле натраг. Он је оборене главе прошао и поред друге дворске страже, и стао тек на углу код Министарства Спољних послова и обрнуо се. Оне су биле прилично поизмакле. Он се онда поново врати и полако пође за њима, држећи их на погледу.

Културно наслеђе Србије

С Теразија њих су две пошле Коларчевом улицом, па онда Позоришном, и у тој улици ушле су у једну кућу.

Одмах сутра дан отишао је Милици и, пошто је замолио да о томе, што ће јој рећи, никоме не говори, испричао јој све, и замолио је, да му преко своје пријатељице, Госпођице Стефановићеве, помогне, да се што пре позна с њом. Јако заинтересована том његовом тако ретком историјом, обећала му је она, да ће му у најкраћем времену створити прилике за то.

И није прошло од тога разговора њиховог ни неколико дана, а он доби карту од Милице с овом садржином: „Дођи к нама сутра, у четвртак, око пет сати по подне, биће и она."

„Сутра око 5 сати!" Како је то њему дуго изгледало! и стога је још то пре подне, чим је свршио час, отишао Милици, да му исприча бар онолико колико је дотле дознала о њој. И ево шта је још тога дана дознао. Била је Српкиња, родом из Будима. Име јој је Вера Бојановићева. Дошла је с мајком да се настану у Београду. Неколико последњих година живиле су у Бечу. Мајка јој је удовица једног Србина капетана у аустријској војсци. У Београду су већ по године.

— Чудо су то из Беча дошле овде да живе? питао ју је он.

— Велике су Српкиње, причала му је она даље. Мајка јој је говорила, да би се сматрала за најнесрећнију, кад јој се кћер неби удала за Србина.

— Да ли и она тако мисли?

— Она о томе не говори ништа, али биће да и она тако мисли.

Сутра дан познао се с њом, и био је срећан, пресрећан. Све оне физичке и душевне лепоте што је још на њеној слици запазио, јер је он стално о њој тако мислио, указале су му се још у већој дражи, пошто се познао с њом, и говорио, и слушао јој глас и гледао је. Чудновата његова вера у предсказање, тада је добила облик стварности.

IV

Кад је Милета, пошто се познао с Вером код Милице те вечери, пошао кући, пошао је и Добра с њим, који је такође тамо био, и чим су изишли на улицу повео је реч о Вери, и то са толико темперамента и топлине у гласу, да је Милета морао скренути на то нарочиту пажњу. И с тога, и ако се био решио да му одмах, још тог вечера, саопшти продужење приче о слици, сасвим изненада реши се, да му о томе даље ништа не говори. „Ко зна" помислио је, „можда се и он заљубио, па нека саме прилике и околности даље решавају."

— Причала ми Стефановићева, говорио је даље Добра: да јој је и мајка врло симпатична жена, и да је велика и одушевљена Српкиња.

— И мени је то Милица рекла, одговорио му је Милета: и стога, ја се само бојим, да се убрзо не разочарају.

— Све то зависти од оно неколико личности, с којима ће бити у најчешћем додиру.

— Од њих, али у опште од свега што буду овде видили.

— Зато сам видиш, ја и покушао у разговору да је у неколико припремим на то, јер... право да ти кажем, баш би ми било жао, кад би се нешто разочарала, и отишла, одавде, да поново живи тамо негде, где је досада живила и да без сумње, буде изгубљена за нас.

„Дабоме, дабоме, да је боље ништа му не говорити," мислио је Милета.

Кад су се после кратког времена растали, и Милета пошао сам, маса мисли, успомена и слика, као да га беше издвојила од средине, улице, којом је ишао, и свега оног што је на њој срео, и понела га негде далеко, далеко у прошлост. Од најранијег детињства свог, у колико га се сећао, часом се био обрео у оне дане, у онај дан, кад је оно наишао на слику у илустрованим новинама. И као тада, опет му је било затрептало срце, под оним истим дубоким необјашњивим осећајима. Виде себе као дечка од петнајестак година у својој соби за столом, за књигом, како на махове диже главу, и задржава свој поглед, а с погледом и сву дечачку душу своју на њој, на слици, што виси више стола на зиду. И тада, пошто се ето био срео и познао с њом, и чуо јој глас, и чуо оно што говори, и видио јој очи, огледало душе њене, јасније но и једном дотле док је још само сањао о њој, претстави му се она у свој слави којом је он дотле китио девојачку појаву њену. И осети, као да му придоће нова снага. Живот му дође, као остварен сан људи о добру и срећи.

Био је још у тим мислима, кад је до куће стигао, отворио врата и пошао ка дворишту. Кућа је била њихова, и у кућу се улазило са дворишта. Била је од оних старинских кућа, какве се и још и данас виђају у понеким улицама у Београду. Била је ниска још кад је пре много година зидана, па је услед нивелације још нижа дошла. Фасада јој је била без икаквих украса. Прост, од крова до земље раван зид, са пет малих ал модернисаних прозора: свако крило са једним стаклетом. Испред куће дизао се стари један јаблан, који би, да је нешто умео причати, понајпре причао сетну причу о многим несталим његовим друговима, који су дуго били упарађени друмом заједно с њим, као гренадири некакви, и којих више нема, који су редом падали под ударима сикире немилосрдних људи. На једном малом већ иструлилом наслону од летава, мало ближе кући но што је јаблан стајао, дизало се неколико огранака старе једне чворноватe, коврџаве лозе, са које су, из године у годину, нешто врапци, а нешто дечурлија

Културно наслеђе Србије

штрпкали грожђе чим би зарудило, не дајући му никако да сазри. Уз кућу, одмах до улаза, стајала је клупа с косим наслоном, на којој су се, у лепе летње вечери, сви Милетини радо одмарали. Од улаза у кућу идући ка дворишту, земљиште се спуштало, падајући преко суседних имања доле, ка данашњој Сарајевској улици. Десно од улаза, све до краја њиховог земљишта, ишла је ограда од дасака, до једне мало модерније зграде од немалтерисаних цигаља.

У кућу се улазило преко неколико зиданих степена, прво на једну малу терасу, ограђену са све три стране ниском зиданом оградом, а одатле у доста пространо предсобље, које је лети служило за трпезарију. Из предсобља лево, улазило се у једну собу са једним прозором који је у двориште гледао. То је била Милетина соба, која с другим собама није била у вези. Друга двоја врата водила су у три собе са улице а једна у собу у крилу, што је зими била. трпезарија, из које се ишло у кујну и девојачку собу Кујна је имала излаз и на двориште. Од девојачке собе до немалтерисане куће преко пута, ишла је преко дворишта ограда од летава обојених зеленом бојом, која је раздвајала калдрмисано двориште од баште, у којој је било неколико старих воћака и лоза, и дуж средње стазе две алеје цвећа. А у дно баште, коју су ивичале суседне зграде од слабог материјала, стајао је доста велики хладњак, око којег се вио ладолеж и лозица.

Тек што беше за собом затворио капију, и беше пошао узаним улазом ка дворишту, Милета чу, да неко нагло стрча низа степенице и потрча, и иза куће, блед, усплахирен, изби преда њ Мића, млађи му брат гимназиста.

— Брзо, брзо Милета хоће тата да умре, ја трчим по доктора и по лед.

Рекав то дечко потрча поред њега. Милету као да зграби ковитлац неки. Учини му се, као да се сви предмети око њега почеше да крећу, да се њихају тамо и амо. Земља му задрхта под ногама и колена му клецнуше. Прикупивши с напором све оно мало снаге што је још осећао, похита, устрча уз степенице, уђе у предсобље, где у један угао, скоро механички спусти штап, и отвори врата од очеве и мајкине спаваће собе. Крај очева кревета, леђима обрнута њему, стајала је мајка, и мало подаље слушкиња.

Кад он уђе, мати се обрну и пође к њему Трудила се да буде присебна и мирна.

— Милета сине, рече му, а глас јој је дрхтао и дрхтала јој је доња усница: оцу је зло, и сам Бог зна шта нас чека; али ми морамо бити присебни и морамо се савлађивати.

Говорећи то беше га узела за руку, и кад то рече привi се уз њега, обори главу на његова прса и поче тихо јецати.

И млада слушкиња заплака, и поче кецељом утирати сузе.

Обгрљено држећи матер на прсима, укоченим погледом преко ње, посматрао је Милета оца положена на кревету. Био је обучен, само што му ципеле беху скинули. Лежао је несвестан, непокретно, и само је јечао, пуштао тешке, неартикулисане гласове, управо кркљао, а прса су му се дизала и спуштала као мехови. У лицу је био модро плав.

Полуотворених уста, разрогачених очију, погледом за који би се могло рећи да је претстављао очајни, преплашени поглед свег људства пред мучким, тајанственим силама што вечито руше и разоравају снове људске, — стајао је Милета једно кратко време укочен и блед, посматрајући оца. Потом, једним нежним покретом, одвоји се од матере, приђе постељи на којој му је отац лежао, клече крај ње, обема шакама покри лице, зари главу у постељу и горко завапи.

— Оче, оче мој, јаукао је пригушеним гласом, и дотле задржаване сузе, од једном му облише лице.

(Наставиће се) *О.*

РЕЗУЛТАТИ ИСПИТИВАЊА СТАРЕ СРПСКЕ УМЕТНОСТИ

Судбина старе уметности српске потсећа на дражесну бајку о зачараној лепотици, заспалој у шуми, која је чекала витеза, да је пробуди, те да свету открије чаробну лепоту њену. Напоран рад целога једнога живота допринео је откривењу једне велике уметности, која се достојно такмичи, нарочито у области живописа, са најистакнутнијим уметничким делима у Европи исте епохе, а у извесним тачкама их надмашује.

Стара српска *архитектура* не може, истина да покаже катедрале онако пространих димензија као у Француској, Немачкој, Италији и Енглеској, али она показује изванредну разноврсност форама, која је сведок многостраних утицаја и најразличнијих тенденција. У области архитектуре могло би се одвојити неколико велихих група, од којих је свака везана за једну одређену област и за одређени одсек времена. Најстарије српске цркве 9 — 11. века или

Културно наслеђе Србије

су потпуно уништене (у Панонији, Срему и Ј. Далмацији) или леже у рушевинама, претрпане дебелим слојевима земље. (Црна Гора) Оне, које су познате, показују јаке утицаје Истока. Две цркве у Шасу (између Бара и Скадра) имају дугачак, правоугаони брод, засведен полуобличастим сводом великога пречника. Унутрашњи простор није ниуколико рашчлањен а свод почива на зидовима. Све то потсећа на цркве у Месопотамији. Петрова црква код Новога Пазара има кружну основу, кубе изведено на сферним нишама и један обухватни простор у величини три четвртине круга, који упућује на Кавказ и на Јерменску. Богородица Крајинска (у Црној Гори) има основу у облику триконхоса.

У 12 и 13 веку концентрише се српска држава у Рашкој. Споменици овога доба у долинама Лима, Ибра, Топлице и В. Мораве чине једну интересантну групу, чија је архитектура срачуњена на ефекте маса и пространих површина. Пластична декорација стоји у служби архитектуре и није у стању да угуши утисак великих маса. Омиљена је фасада са кулама. Цркве Св. Николе код Куршумља, Св. Ђорђа код Новога Пазара, Св. Ђорђа код Берана, Св. апостола у Бијелом Пољу имају две куле; Жича, Сопоћани и Давидовица имају једну кулу, испод које се улази у цркву. Пластичну декорацију сачувала је само Богородичина црква у Студеници, задужбина Стефана Немање. Њени зидови су оплаћени мрамором. Њени портали и њен олтарски прозор украшени су блиставом орнаментиком у мрамору са биљним и животињским мотивима, који су потпуно романски и потсећају на пластичну декорацију италијанских и француских цркава.

У 14 веку за владе краља Милутина и цара Душана помера се центар државе српске у долину Вардара. Јужна Србија постаје класична област српске уметности. Србија се оцртава као најјача држава на Балкану и утицаји њене уметности зраче у све суседне земље њене. Архитектура овога доба испољава се у најразличнијим формама. Једна група цркава краља Милутина одликује се тиме, што поред централнога кубета има ексцентрично постављена још четири кубета (Богородица Левишка у Призрену, Св. Ђорђе у Старом Нагоричану, Грачаница). У силуети цркава долази до израза степенасто уздизање фасада. Структура зидова од наизменичних слојева опека и камена са дебелим спојницама од малтера, срачуњена је на колористичке ефекте. Керамопластичка декорација (помоћу лончића од теракоте утиснутих у малтер) чини ефекат контрастима осветљеног и осенченог. Нарочито се истиче црква у Хилендару.

У доба Душаново архитектура показује шарену слику Не може се замислити већа супротност, него што је показују цркве у Матејићу (код Куманова), Леснову (код Кратова) и Дечанима. Ова последња својом базиликалном формом у основи заузима изузетно место у српској архитектури. Мраморна инкрустација њених зидова и раскошна пластична декорација у порталима и прозорима њеним, чине ову цркву најзначајнијим спомеником старе српске архитектуре.

Много једноставнију слику показују цркве, које постадоше у последњој четврти 14 века и у 15 веку за владе кнеза Лазара, деспота Стевана и деспота Ђурђа. Оне су усредсређене у долинама Мораве, Расине, Млаве и Пека. Три полукружне или полигоналне абсиде (Лепенац и Сисојевац имају у полигону седам страна) на И., С. и Ј. дају овим црквама облик триконхоса. Зидови, рашчлањени хоризонталним венцима; оживљени аркадама, архиволтама, розетама и обилном пластичном орнаментиком око полигона и прозора, имају да произведу живописне ефекте. Цркве у Раваници, Крушевцу, Љубостињи, Каленићу, Велуђу, Наупари, Руденици изгледају претрпане гиздавим украсима. Архитектура се губи испред декорације.

Далеко снажније него у архитектури дошла је стара српска уметност до израза у *живопису*. Много пре Ђота знали су српски сликари из 13 века да својим фигурама позајме снажан душевни израз. Српско портретно сликарство надмашује у наглашавању чисто индивидуалнога карактера све, што нам је у тој грани средњевековнога сликарства познато. Неке слике у Грачаници чине скоро модеран утисак успешним решењем најтежих проблема перспективе, и пуном ефекта применом контраста светлости и сенке.

Развој старога српскога сликарства био је плодан и блистав. Он се оцртава у разноврсности уметничких тенденција и у изванредној многостраности форама које се испољавају у неколиким јасно израженим школама. У 12 и 13 веку се издваја *Рашка школа*, чије сликарство показује монументалан стил и чини мајестетичан и свечан утисак. Фигуре су схваћене као статуе, које стоје у нишама испод аркада. Неке слике подражавају иконе које висе о зидовима, (Студеница, Ђурђеви Ступови, Жича), друге хоће да произведу ефекат, подражавајући технику мозаика (Милешево, Сопоћани, Морача). На раскршћу 13 и 14 века оцртава се једна *прелазна школа* (Градац Ариље). Фигуре су изгубиле свечану мирноћу својих поза и грацију својих покрета, ну овде онде слике су задржале жуту основу са мрежом од квадратића, подражавајући мозаике.

У 14 веку сликарство се развија у додиру са минијатурама. Оно постаје наративно. Једна група цркава са Хилендаром на челу (Хилендар, Жича, Краљева црква у Студеници, Старо Нагоричане, Св. Никита, Грачаница) није прекинула са традицијама монументалнога сликарства, сачувавши грацију и елеганцију покрета и еластичност фигура. У Нагоричану и у Св. Никити записали су своја имена сли-

Културно наслеђе Србије

кари, који су радили на сликарском украсу у цркви. То су *Еутихије* и *Михаил*. Уметници инстинктивно прилазе решењу проблема форме и труде се, да произведу илузију фигура у простору. Ма како да су наивно у скраћењу насликане фигуре око стола у слици „Свадба у Кани" у Грачаници и у Св. Никити, ипак се осећа, да је сликара мучио онај исти проблем, који ће за више од сто година доцније покушати да формулише Паоло Учело у Италији.

Поред *Хиландарске школе* могла би се издвојити и *Пећска школа* (манастир Патријаршије у Пећи), која показује фигуре извијене у бедру као у делима готског стила. У цркви Св. Димитрија записао је своје име сликар, који је ову цркву сликао. То је некакав *Јован*.

Највише се истиче *Дечанска* школа, која доминира у 14 веку. Прилагођујући се енциклопедијској уметности латинскога Запада, она се манифестује у великоме броју циклуса. Једна група цркава, која припада овој школи, (Дечани, Каран, Добрун) сачувала је највећим делом финесу форме цркава у Хиландару и Нагоричану, док друга, много већа, (Матејић, Љуботен, Лесново, Сопоћани, Полошко, Марков манастир, Псача), жртвује форму, да би задовољила укус великих маса и она често узима извесне мотиве директно из свакидашњега живота. Тако се у слици „Свадба у Кани" у Љуботену вино точи из мешине, а у слици „Христос исцељује слепога" у Леснову, насликан је дечко, који води слепога. Нарочиту драж слика чине портрети. У Дечанима је насликана и цела „Лоза Немањића". У Леснову су поред Душана и царице Јелене насликани и деспот Оливер и деспотица Марија са синовима Крајком и Дамјаном. У Псачи је насликана цела једна властелинска породица: кнез Паскач и кнегиња Озра, њихов син севастократор Влатко са супругом Владиславом и синовима Стефаном и Угљешом.

Нарочито је интересантна школа *Андреаша* манастира, која показује тенденцију сликара, да произведе ефекат дубине простора и да претстави фигуре у простору. Познати су нам сликари ове школе. Они су записали своја имена у цркви. То је *митрополит Јован* са сарадницима монасима Григоријем, Калистом и Кирилом.

Моравска школа испољава тендецију за декоративном композицијом и за живописним контрастима боја. Свугде превлађује сликарски елемент. Фигуре често имају нешто женског у себи. Арханђели Михаил и Гаврил имају женско лице, њихова бујна коса таласа се по плећима у безброј увојака. У овој школи могу се издвојити две групе цркава, једна је архаичнија (Раваница, Велуће, Љубостиња, Сисојевац, Руденица, Копорин). Уметници су често врло невешти. Друга група (Манасија, Каленић, Павлица) воли да покаже лепе форме и елегантне линије.

Стара српска уметност, чији су утицаји зрачили у Румунију, Бугарску, на Атос и како изгледа, у Русију и у Пелопонез, право је откровење. У питању њених односа према Византији и према Западу могло би се изићи са поставком, да се она истина, оцртава у оквиру византијске уметности, али да, бар што се тиче сликарства, византијски утицаји долазе из Италије (Јужна Италија и Сицилија). Ну ма скоје се стране ови проблеми посматрали, не сме се заборавити, да у овој уметности излази на видело дар инвенције пун стваралачког духа, и да се српско сликарство 13-14 века не само достојно такмичи са сликарством Истока и Запада истога доба, већ да га често и надмашује.

Влад. Р. Петковић

ПЕСНИКОВА ЉУБАВ

Крени крил'ма својим шумски ветре лаки,
Затрепери лишће, повите се гране,
Хор птичица малих нека тон свој сваки
Са још више дражи шаље на све стране;

Нека пољско цвеће круничице слабе,
Поносније ниха и мирисом снажи;
Поточића вали нек хитрије грабе,
И песма им лепше нек акорде тражи,

Јер *он* одушевљен, сад у занос тоне.
Њу узноси сада и лепоте њене,
И маштом прелеће многе часе оне,
Од кад је кроз живот им'о да се крене

Праћен ликом њеним пут вечности тајне.
О Природо мајко, о небо далеко,
Чежњивих видика о ви слике сјајне,
Што му дух је крај ње пронаш'о и стек'о,

Ви му лири дајте потребне јој моћи,
Да јој гласи дрхте и заносе људе,
И кад буде крен'о пут вечите ноћи,
Да га Минос води, да му сенке суде.

Марија С.

Културно наслеђе Србије

СЛИКАРСТВО И СКУЛПТУРА

I

VIII ПРОЛЕЋНА ИЗЛОЖБА

У недељу, 10 прошлог месеца, отворена је, у Уметничкоме Павиљону, VIII пролећна изложба сликарских и скулпторских радова наших сликара и скулптора.

Иако је изложен велики број слика, међ њима је тако, тако мало уметнички рађених, а има их и правих ругоба, правог ругања лепотама и органског и анорганског света, лепотама, купаних мађијском светлошћу сунца, извора живота.

Пошто се сви излагачи зову уметницима, и пошто та реч долази од речи Уметност, логично је захтевати од њих да бар знају шта је то Уметност, да знају, да ли та грана људске делатности има свој некакав циљ, да знају, како су и раније, и како данас раде други сликари, и да знају да повлаче паралелу између радова тих других посебице, и између њихових и својих радова, и да мишљење своје, потпрепљују солидним аргументима. Логично је захтевати да знају кад је сликарство долазило до највишег изражаја свога и зашто, и да знају, зашто се слике тако радо уносе у станове богатих и и материјално скромних људи.

Међутим, за велики број излагача на тој изложби, може се рећи, да они то не знају, и да немају осећања Лепога, тога јединога инспиратора уметничких дела, а што је непобитан доказ и сигурна сведоџба о *правој* њиховој и душевној и духовној, и менталној култури.

Ми нећемо да износимо имена тих и таквих излагача, јер је то непотребно, пошто им се имена налазе забележена у каталогу.

Али ћемо зато опет са задовољством истаћи имена неких излагача, и навести нека дела њихова, за доказ о томе: шта и наши уметници од талента знају и умеју; како они схватају Уметност, како реагирају на лепоте овога света, и с колико се добре воље труде, да делима својим што ближе стану крај великих уметника, великик страних народа.

Пејзаж „Предео" Михајла Вукотића као мотив и колористички од доброг је ефекта, али био би још бољи да није онако широким и неопредељеним потезима рађен. Органске целине: шибље, дрвета шумице и шуме, баш у јасно претстављеним детаљима њиховим, имају својих ненадмашних лепота. Игра светлости и сенака на једном лиснатом дрвету, почевши од стабла, па потом од рачвастог дебелог и тањег грања и гранчица до лишћа, један је од најделикатнијих мотива достојних, да им сликар поклони сву пажњу.

Пејзаж „Шумадија" Миодрага Петровића уметнички је схваћен и добро рађен. Сви добри квалитети Петровићеве палете, огледају се на томе његовом пејзажу. Мотив је одличан. Иза три висока стабла дрвета у левом предњем плану, испод којих је стадо оваца, отвара се широк видик пун светлости и свежих боја. То је једна од оних слика, које изазивају пријатне реминисенције.

Васа Поморишац изложио је три слике, од којих су два портрета најуметничкије рађени на тој изложби, али најуметничкије и међ многим и многим портретима што су их у опште радили наши млађи сликари.

Здравко Секулић изложио је две добре слике: „Леда" и „Женски акт", из којих се јасно види, да се и он, што се тиче и мотива, и цртежа и постављења фигура и колорита, труди, да иде за великим мајсторима у иностранству.

Сва три изложена пејзажа Боре Стефановића, као и већина његових ранијих пејзажа добро су рађени с тим, да му се пејзаж „Јесен у Маринковој бари" издваја. На томе пејзажу облаци су му најуспелији.

Међ скулпторима издваја се Лојзе Долинар са својим „Христос са дететом". И композиција, и став и израз лика Христовог, врло су добри. Сем тога, врло му је добро моделисан и портрет Dr Кошанина.

Портре М. Ц. Петра Палавичинија првокласан је скулпторски рад. Не сећамо се тачно, али ипак мислимо да се нећемо преварити кад кажемо, да је то један од најуспелијих радова његових. Лице је врло прецизно, топлим, благим, сливајућим потезима моделисано, а сличност апсолутна.

Међ изложеним радовима Томе Росандића и моделисањем, и изразом и сличношћу, издваја се његов „Аутопортрет".

Сретен Стојановић изложио је статуу блажено почившег Великог Краља Ујединитеља у надприродној величини, која по томе, како је и статички решена, и по моделисању иде код нас међ врло успела дела те врсте. Став фигуре лак је и природан, а општи израз миран, озбиљан и отмен. Сем тога, изложио је један од својих најуспелијих попрсја, попрсје г. Добрице Милутиновића. И на томе његовом, врло добро рађеноме делу, сличност с оригиналом фрапантна је.

Културно наслеђе Србије

II

ИЗЛОЖБА МОДЕРНОГ ФРАНЦУСКОГ СЛИКАРСТВА

На дан 14 прошлог месеца, отворена је у Музеју Кнеза Павла, изложба модерних француских сликара, поводом чега издан је и каталог имена издавача и њихових дела, с предговором г. М. Кашанина.

У том предговору између осталога речено је и ово:

„Откако су, у другој половини прошлога века, кад је могло изгледати да је сав свет заборавио шта је слика, Сезан, Реноар, Дега, Моне, Гоген и Писаро подигли сликарство на висину на којој је оно било у својим најлепшим временима, Французи не престају да дају највеће уметнике модерној Европи".

Ми пре свега обраћамо пажњу на његов израз: *„Кад је могло изгледати"*, и на израз: *сав свет*, и питамо се: *коме* ли је то могло тако изгледати, и зар баш ништа мање, но *сав* свет?

Питамо се стога, што, као што је познато, током друге половине прошлог века, били су активни врло велики сликари, који су у борби за узвишене идеале, и дајући доказа о поетичности душе човекове, чинили част и Уметности и човечанству, и делима својим сарађивали на изазивању и усавршавању најделикатнијих особина људске природе.

За доказ тога, навешћемо само неколико познатнијих имена великих сликара из тога доба и то

Немаца: Kaulbach, Ludwig Richter, Moritz von Schwindt, Hildebrandt, Karl von Piloty, Makart, Wilhelm Diez, Feuerbach, von Uhde.

Француза: Delacroix, Ingres, Gérome, Couture, Puvis de Chavannes, Bouguerau, Messonier, Millet, Corot

Руса: Верешчагин, Репин, Симирадски, Иван Ајвазовски,

Швајцараца: Keller, Stäbli, Koller, Hodler.

И рећи, да ти сликари нису знали шта је то слика, а да су знали и да знају шта је слика, да су дошли да спасавају сликарство и подижу га на највиши степен сликарске уметности француски модерни сликари, које је г. Кашанин у каталогу именовао значи: бацити под ноге оно, што је милошћу божијом створено да почива у сјајним висинама духа, а, као прави некакав Сизиф своје врсте, дизати у висине оно, што је опредељено да тавори у мрачним и загушљивим низинама.

Баш с тога, што је та изложба изведена под високим покровитељством Њ. Кр. Височанства Кнеза Павла, свакако у некој племенитој намери, г. Кашанин, као Управник Музеја, требао је да одмерава сваку своју реч, кад се већ био решио да нешто каже о изложеним објектима на тој изложби.

Да код нас нико не зна историју Уметности, па ипак, он није смео рећи то, шта је рекао. Није смео, да дела горе именованих великих сликара, инспирисаних осећањем вечне Лепоте, на тако нечувен начин понизи и презре, и то, *поводом изложених слика модерних француских сликара*, које би скоро све једино могле бити изложене као куријозитет, то јест, да се види, како би слике радили људи који су изгубили равнотежу и мисаону и духовну. Да је тако, могло би се *несумњиво* утврдити, кад би се стало скоро пред сваком од тих слика, и аналитички и стручњачки говорило о њој.

Али што је најстрашније, говорити о тим тако очито перверзним делима у ово доба бољшевичке навале, кад силе мрака чине све могуће да поруше и разоре оно, што је људство толико векова и с муком стицало у циљу добра и људи, и народа, и држава, рећи и тако шта, ако ништа друго, а оно је и сувише — смело.

Или бар, да је најминималнији део од најминималнијег дела истине и разложности у томе тврђењу г. Кашанина! Међутим, чак ни тога нема. А ако би г. Кашанин после ових наших навода рекао: А знате ли ви господине шта о тим сликама и о томе сликарству кажу Французи, — пошто би му претходно скренули пажњу на то, да је врло велики број и Француза који о тим сликама и о томе сликарству мисле као и ми, ми би му одговорили, да се француски дух ретко код толико срозао, као што се срозао својим модерним сликарством.

И због тога, кад је г. Кашанин у свом предговору, и *искључиво с обзиром на изложене слике*, рекао: „Оно, што је Ренесансу за Уметност била Фиренца, или Венеција, или Рим, то је за модерну Европу постао Париз" он је то могао само рећи на срамоту велике француске сликарске уметности, и на срамоту Париза.

П. Ј. Одавић.

БИДЕРМАЈЕРОВО ДОБА

Бечки конгрес, то бучно, весело финале Наполеонове ере, на којем су се расправљала најважнија питања Европе уз песму, игру и позоришне представе, био је закључен. После једне четврт вековне периоде борбе, која је била толико исцрпила све снаге аустријских држава да је и Бечом загоспо-

Културно наслеђе Србије

дарила страна непријатељска сила — напослетку је био дошао мир.

Бечко становништво преморено ратним тешкоћама, чезнуло је за старим мирним животом и патријахалним навикама. Док је истекла ратничка и херојска епоха била оличена у генију Наполеоновом и била класична у Уметности, настало је било доба мирног унутрашњег живота, живота грађанског и романтичног. И то доба названо је било бечко, бидермајерово доба. А могло се исто тако назвати и Шуберт — Швиндово доба, по тој двојици бечких уметника, у чијим се животима и делима најлепше и најјасније огледао срећом, романтиком и поезијом испуњен живот Беча.

Атмостфера радосног уживања, пунила је град, који је због бучних дана за време конгреса, постао привлачна тачка и Аустрије, и Немачке и читавог света. Живот у Бечу био је у пуном полету и на уметничком пољу. У томе добу доживио је био Беч дотле нечувен процват музичке уметности. Бетховен је још радио, и ишао је кроз град као опчињен демоном дијонизијософе музике. И још наших дана блуди дух његов по кућама и улицама Беча, по пољима и по бреговима Бечке шуме.

Поред Бетховена, као најсјајнија светлост Бидермајеровог доба, била је светлост звезде бечкога генија Франца Шуберта, у чијој се музици још једном огледала поезија и романтика Града, чари његових пејзажа, љупкост и лепота његових девојака и жена.

Поред Бетховена и Шуберта било је још читаво коло талентираних уметника: песника, музичара, сликара.

У то доба пада и јак полет бечке народне музуке и игре. И као у песми, и ту је Шуберт крчио нове путеве.

У тој богатој уметничкој атмосфери развио се био и један нов стил у грађанском животу, један специјалан бечки стил сродан музици Шубертовој, и Ланеровој, уметности Швиндовој, песмама Рајмундовим, фини и пријатни Бечки Бидермајеров стил. По кућама се био створио нарочити начин живљења, пун благости и пун љупкости. Намештај се израђивао од ораховог и трешњевог дрвета фурниран и глачан; на угловима ормана израђивани су били стубови од абоноса. На окнима стаклених врата утискаване су биле слике у облику лире, у наслонима столица били су само вертикално стављени прутићи. Округли столови, често са интарзијама, стајали су на паровима стубића са извијаним постољем. Крај врата висила је трака, ручни женски рад за звонце, а других женских ручних радова било је на намештару, на зидовима, на јастучићима и на фотељама и канабетима и на поду. Било је и округлих часовника од алабастера, чије је куцкање потсећало на пролазност свега: и малих сточића са корпичицама за рад од порцулана, и згодних фотеља за одмарање и сањарење. Са зидова осмехивала су се млада господа с романтичким обележјем, и лепе женске и девојачке главе од Дафингера и Крихубера и црне силуете у рамовима од трешњевог дрвета.

Старобечки салони славили су своје цветно доба. Гетеове вајмарске творевине, из царства Муза, служиле су за пример. Музика, поезија позориште, фалософија, били су главна потка друштвености.

Једна, од најпосећених кућа старога Беча, где су се најбољи музички и књижевнички кругови састајали, била је породица Fröhlich. Ту су биле музе и граници је свој шатор разапеле. То је била некада имућна бечка грађанска породица, која је у Döbling-у имала своје пољско добро. Привлачне тачке те куће љубитеља уметности, биле су њене четири високообдарене духовите и лепе кћери. Ана је била професор на новоотвореном бечком конзерваторијуму, Јозефина, оперска и концертна певачица, Бети, врло даровита сликарка и помоћница славнога Дафингера и Катарина, најлепша међ сестрама' „вечита вереница Грилпарцерова". Млади песник је слику њене лепоте украсио венцем најлепших стихова. њену је личност у многим својим песмама истакао, а као Херу (лепотицу свећеницу Венусову) обесмртио...

Али, изненада, као што је било и настало, као што се и развио плави цветак бечке романтике, исто тако брзо његова се светлост угасила.

Прво се угасила најсјајнија звезда Бидермајеровог доба, Шуберт. „Умро је Шуберт, и смрћу његовом умрло је најлепше што смо имали" рекао је Швинд, кад је у Минхену чуо за његову смрт.

За њим је пошла и лепа вила Рајмундових дана, Тереза Кронес. Заспала је за увек у својој малој Бидермајеровој кући у Döbling-у усамљена и напуштена. Бледи чаробњак Танатос седио је на њеном кревету и последњи пут јој је певао сетну песму, коју је она несравњено лепо певала, песму растанка: „Брате мој, брате мој, једном ћемо се морати растати" За њом се угасио и Рајмунд, творац чаробнога света. Умукла је била и меланхолична виолина Ланерова.

А као последњи међ њима, лежао је на самртничком одру у Шенбруну, Херцог од Рајхштата, поетизирани принц Бидермајеровог доба, кога су Бечлике тако много волиле. Сав је Беч оплакао Неполеоновог сина.

Karl Kobald.

Културно наслеђе Србије

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗ

Познати сликар-иконограф г. Миленко Д. Ђурић, професор Уметничке школе у Загребу, издао је ово дана књигу под насловом „Сликарска техника у црквеној Уметности".

Као што писац у предговору, каже: „Књига је намењена млађим сликарима, који још немају правог искуства у редовима зидног сликарства".

У књизи је говор о трима главним техничким средствима за израду слика на зидовима: казајину, темпери и фрески. Што је главно, ту се стручњачки износе опажања о конзервирању тих слика, о скидању фресака са једнога зида на други, патини, о узроцима љуштења и пропадања њиховог.

Како се у последње време, после другог периода једног, почело поново да ради зидно сликарство, по православним црквама, то је дело г. Ђурића дошло у добар час, и уредништво овога листа топлога препоручује сликарима нашим, јер налази, да ће им бити од користи.

Књизи је цена 30 динара, и може се добити у књижари Ћелап. Трг Краља Александра, Загреб.

Овом приликом згодно је напоменути, да је г. Ђурић добио да ради, и да у велико ради зидне слике у русинској цркви у Руском Крстуру. У једној одлично успелој композицији, ту су велике површине зидова и цео свод покривене сликама, све у православном стилу.

Од његових иконографских радова овде у Београду, једино су четири престоне иконе у ново-подигнутој цркви Св. Саве.

ЕСТЕТИКА

„Уметници не смеју никад сметати с ума, да су јединство и простота несравњене естетичке врлине. Они не смеју заборавити, да иако је имитацији циљ да изрази њихова лична осећања, да имитација мора бити искрена, нарочито у истраживању уметничког обележја. Не смеју заборавити, да износећи експресиван живот сваке ствари, морају ту ствар стално гледати у улози која јој је додељена у великој поеми хармонија. У томе почива један од основних закона..."

——

„Љубав проналази у Природи тајну њених естетичких лепота. Кроз призму љубави уметници гледају ствари, не толико у њима самима, колико у мисли и у осећањима што изазивају, и у улози која их спаја с великом поемом света..."

——

„Уметност, једна од великих сила што управљају светом, потребна је моралном животу, као што је срце потребно животу физичком, јер је слика многоструке Лепоте, тога сунца, чије дражи загревају душе..."

И поезија као и наука једна је врста објашњења света, али тумачења науке неће нам никад дати онај интимни смисао ствари, који нам даје тумачење поезије, јер се тумачења науке обраћају једној ограниченој подобности, а не целоме човеку, као поезија, и то је разлог због којег поезија неће никад пропасти..."

——

„Међ свим монументима једне расе, после религије језик је монуменат, којем се, на најспонтанији и најпотпунији начин очитује нарочито осећање својствено тој раси, о стварима осећајног и интелектуалног света. Створен пре књижевности, којој даје сав потребни материјал, језик је створен и пре Уметности. Језик је прво уметничко дело једне расе. Својом спољном физиономијом као и својим интимним карактером, језик верно бележи утиске, што их народ прима од Природе... Језик, према томе, да ли је више философски или више сликовит, или више политички, одмах нам пружа доказе о томе, да ли је владајући елеменат духа, који је језик створио, био им социјални живот, или религијозна спекулација, или утисци спољњега света..."

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Одавић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072.

За Штампарију „св. Ђорђе" Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500.

Културно наслеђе Србије